

संविधानसभा

संविधान अभिलेख अध्ययन तथा निक्क्यौल समिति मौलिक अधिकार तथा निर्देशक सिद्धान्त समितिको प्रतिवेदनमा उल्लिखित विषयमध्ये असहमतिका विषयहरुको निक्क्यौल सम्बन्धी प्रतिवेदन, २०७१

संविधान सभा नियमावली, २०७० को नियम ६६ बमोजिम गठित यस संवैधानिक अभिलेख अध्ययन तथा निक्क्यौल समितिलाई सोही नियमावलीको उपनियम (५) र उपनियम (६) को व्यवस्था अनुसार संविधानसभामा रहेको अभिलेख तथा तत्कालिन संविधानसभाले संविधान निर्माणको लागि तयार गरेका दस्तावेज अध्ययन गरी सहमति वा असहमतिका विषय निक्क्यौल गरी विषयगत आधारमा पूर्ण वा आंशीक प्रतिवेदन तयार पारी सभामा पेश गर्ने कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारी रहेकोमा तत्कालीन संविधान सभाको मौलिक अधिकार तथा निर्देशक सिद्धान्त समितिको प्रतिवेदनमा उल्लिखित विषयमध्ये संविधान सभाको मिति २०६७१०१२ को बैठकबाट भएको निर्णय एवं निर्देशनलाई आधार बनाई असहमतिका विषयहरुको निक्क्यौल गरी संविधान सभा नियमावली, २०७० को नियम ६६ को उपनियम (६) को व्यवस्था अनुसार यस समितिको मिति २०७११३० को निर्णयानुसार यो प्रतिवेदन संविधानसभा समक्ष प्रस्तुत गरिएको छ ।

(ख) मौलिक हक सम्बन्धी मस्यौदा

भाग.....

मौलिक हक

क्र. सं.	विषय	असहमति भएको विषय	समितिको निक्क्यौल	कैफियत
१	५. न्याय सम्बन्धी हक	(४) तत्काल प्रचलित कानूनले सजाय नहुने कुनै काम गरे वापत कुनै व्यक्ति सजायको भागी हुने छैन र कुनै पनि व्यक्तिलाई कसुर गर्दाको अवस्थामा प्रचलित कानूनमा तोकिएभन्दा बढी सजाय दिइने छैन । तर मानवता विरुद्धको अपराध, युद्ध अपराध र जातीय नरसंहार सम्बन्धी अपराधमा भूतप्रभावी कानून बनाएर सजाय गर्न यस उपधाराले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।	उपधारा (४) मा असहमति कायम रहेकोले संवैधानिक राजनीतिक संवाद तथा सहमति समितिमा पठाउने ।	उपधारा (४) संग सम्बन्धित प्रश्नावली प्रश्न नं. १. उपधारा (४) मा “तर मानवता विरुद्धको अपराध, युद्ध अपराध र जातीय नरसंहार सम्बन्धी अपराधमा भूतप्रभावी कानून बनाएर सजाय गर्न यस उपधाराले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।” भन्ने व्यवस्था राख्ने वा नराख्ने ?
२	१०. सम्पत्ति सम्बन्धी हक	(१) प्रत्येक नागरिकलाई प्रचलित कानूनको अधीनमा रही सम्पत्ति आर्जन गर्ने, भोग गर्ने, बेचबिखन गर्ने, व्यवसायिक लाभ प्राप्त गर्ने र सम्पत्तिको अन्य कारोबार गर्ने हक हुनेछ । (२) प्रगतिशील करको मान्यता अनुरूप राज्यले व्यक्तिको सम्पत्तिमा आवश्यकता अनुसार कर लगाउन सक्नेछ। (३) सार्वजनिक हितको लागि बाहेक राज्यले कुनै व्यक्तिको सम्पत्ति अधिग्रहण गर्ने, प्राप्त गर्ने वा त्यस्तो सम्पत्ति उपर अरु कुनै प्रकारले कुनै अधिकारको सिर्जना गर्ने छैन । तर कुनै पनि व्यक्तिले गैरकानूनी रूपले आर्जन गरेको सम्पत्तिको हकमा यो उपधारा लागू हुने छैन।	पुरै धारा असहमतिको विषयको रूपमा रहकोले संवैधानिक राजनीतिक संवाद तथा सहमति समितिमा पठाउने ।	धारा १० संग सम्बन्धित प्रश्नावली प्रश्न नं २. सम्पत्ति सम्बन्धी हकमा जग्गाको हदबन्दी तोक्ने वा नतोक्ने ? प्रश्न नं ३. हदबन्दी तोकिएको अवस्थामा हदबन्दी भन्दामाथिको जग्गा प्राप्त गर्दा राज्यले क्षतिपूर्ति दिनु पर्ने वा नपर्ने ? प्रश्न नं ३. समग्र सम्पत्तिमा सीमा तोक्ने वा नतोक्ने ?

		(४) वैज्ञानिक भूमिसुधारको प्रयोजनको लागि भूमिहीन किसान तथा सुकुम्बासीहरूलाई वितरण गर्न जमीन अधिग्रहण गर्दा वा उपधारा (३) बमोजिम सार्वजनिक हितको लागि राज्यले कुनै व्यक्तिको सम्पत्ति अधिग्रहण वा प्राप्त गर्दा वा त्यस्तो सम्पत्ति उपर कुनै अधिकारको सिर्जना गर्दा कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति दिइनेछ। क्षतिपूर्तिको आधार र कार्य प्रणाली कानूनद्वारा निर्धारण गरिए बमोजिम हुनेछ। (५) भूमिको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न, कृषिको आधुनिकीकरण र व्यवसायिकरण, वातावरण संरक्षण, व्यवस्थित आवास तथा शहरी विकास गर्न राज्यले कानून बनाई भूमिको नियमन र व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ।		
३	२८. सामाजिक न्यायको हक	(५) आदिवासी, जनजातिलाई आफ्नो पहिचान सहित भाषा तथा संस्कृतिको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने तथा सशक्तिकरण र विकासको लागि प्राथमिकताका साथ विशेष अवसर तथा लाभ प्राप्त गर्ने हक हुनेछ। (११) विगतमा भएका सबै जनआन्दोलन, जनयुद्ध र मधेश आन्दोलनका क्रममा भएका शहिद परिवार, बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका परिवार, अपाङ्ग रघाइतेलाई राज्यका सबै संयन्त्रमा सहभागिता, सरकारी सार्वजनिक से वामा विशेष सुविधा, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार, आवास, सामाजिक सुरक्षा, राहत र निवृत्तभरणको हक हुनेछ। (१२) आदिवासी र स्थानीय समुदायलाई भूमि र प्राकृतिक सम्पदामाथि अग्राधिकारको हक हुनेछ।	असहमति कायम रहेको देखिएका उपधारा (५) र उपधारा (११) एवं थप गर्नु पर्ने वा नपर्ने भनिएको उपधारा १२ लाई संवैधानिक राजनीतिक संवाद तथा सहमति समितिमा पठाउने।	उपधारा (५) संग सम्बन्धित प्रश्नावली प्रश्न १. उपधारा (५) मा रहेको व्यवस्थाको सट्टा आदिवासी, जनजाति समुदायलाई आत्मनिर्णयको अधिकार सहित स्वशासन र स्वायत्तताको अधिकार तथा स्वतन्त्र, पूर्व र सुसूचित सहमतिको हक हुनेछ भन्ने व्यवस्था राख्ने वा नराख्ने ? प्रश्न २. उपधारा (५) मा रहेको व्यवस्थाको सट्टा आदिवासी, जनजाति तथा स्थानीय समुदायलाई पहिचानको हक, प्राकृतिक स्रोत माथि प्राथमिकताको हक, स्वशासन को हक तथा राष्ट्रिय अखण्डता, समग्र राष्ट्रिय हित तथा एकतालाई सुदृढ गर्दै संविधान र प्रचलित कानूनको अधिनमा रही आत्मनिर्णयको अधिकार हुनेछ भन्ने व्यवस्था राख्ने वा नराख्ने? प्रश्न ३. सोही उपधाराको प्रावधानमा “मधेशी समुदायको आत्मनिर्णयको अधिकार सहितको स्वायत्त मधेश प्रदेश र त्यहाँको भूमि तथा प्राकृतिक स्रोतमाथि अग्राधिकारको हक हुनेछ।” भन्ने व्यवस्था थप गर्ने वा नगर्ने ? प्रश्न ४. उपधारा (११) को सट्टा

				“लोकतन्त्र प्राप्तिको लागि भएका सबै आन्दोलन/संघर्षको क्रममा जीवन उत्सर्ग गर्ने शहीदका परिवार, लोकतन्त्रका योद्धा, द्वन्द्वपीडित र विस्थापित, अपाङ्ग, घाइते तथा पीडितलाई राहत तथा न्याय प्रदान गर्ने एवम् उचित सम्मान सहित शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, आवास र सामाजिक सुरक्षामा प्राथमिकताका साथ अवसर प्रदान गरिनेछ।” भन्ने व्यवस्था राख्ने वा नराख्ने ? प्रश्न ५. उपधारा (११) पछि उपधारा (१२) थप गर्ने वा नगर्ने ?

(घ) राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व सम्बन्धी मस्यौदा

भाग

राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व

क्र. सं.		असहमति भएको विषय	समितिको निर्व्यौल	कैफियत
१	२. निर्देशक सिद्धान्तहरू	(१) देशको सार्वभौमसत्ता, स्वाधीनता र अखण्डतालाई सर्वोपरि राख्दै नागरिकको जीउ, धन, समानता र स्वतन्त्रताको संरक्षण गरी कानूनको शासन, मौलिक हक तथा मानव अधिकारका मूल्य र मान्यता, समावेशीकरण, सहभागिता र सामाजिक न्यायको माध्यमबाट राष्ट्रिय जीवनका सबै क्षेत्रमा न्यायपूर्ण व्यवस्था कायम गर्दै लोक कल्याणकारी राज्यव्यवस्थाको स्थापना गर्ने एवं परस्पर सहयोगमा आधारित संघीयताका आधारमा संघीय इकाइहरूबीचको सम्बन्ध सञ्चालन गर्दै स्थानीय स्वायत्तता र विकेन्द्रिकरण को आधारमा शासन व्यवस्थामा जनताको समावेशी, समानुपातिक सिद्धान्तलाई आत्मसात् गर्दै लोकतन्त्रका लाभ उपभोग गर्न पाउने अवस्था सुनिश्चित गर्न संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था स्थापना गर्ने राज्यको राजनीतिक उद्देश्य हुनेछ।	असहमति कायम रहेकोले संवैधानिक राजनीतिक संवाद तथा सहमति समितिमा पठाउने	उपधारा (१) संग सम्बन्धित प्रश्नावली १. उपधारा (१) मा “आत्मनिर्णय सहितको” भन्ने वाक्यांश राख्ने वा नराख्ने ? २. सोही उपधारामा रहेका “संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था” भन्ने शब्दहरूको सट्टा देहायको मध्ये कुनै शब्दावलीहरू राख्ने वा नराख्ने ? क) “जनताको संघीय गणतन्त्र” ख) “समाजवादी गणतन्त्र” ग) “बहुलवाद र बहुदलीय प्रतिस्पर्धामा आधारित संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र